

Nr 8

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående fartygsanställdas värnpliktstjänstgöring.

Andra lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 503 i första kammaren av herr *Gorthon* och fröken *Andersson* samt nr 588 i andra kammaren av fröken *Karlsson m. fl.*

I motionerna, vilka är likalydande, har yrkats, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att förslag snarast möjligt framläggas om en ändring i gällande värnpliktsförfattningar i huvudsaklig överensstämmelse med det förslag som framlagts av kommittén för sjöfartens beredskapsfrågor.

Beträffande de skäl motionärerna åberopat till stöd för sin hemställan får utskottet, i den mån redogörelse därför inte lämnas i det följande, hänvisa till motionen I: 503.

Gällande bestämmelser

Enligt *värnpliktslagen den 30 december 1941* är svensk man värnpliktig från och med det kalenderår under vilket han fyller 18 år till och med det under vilket han fyller 47 år. Under vissa förutsättningar kan dock yngling på egen begäran inskrivas som värnpliktig från och med det år då han fyller 16 år. Vid krig eller omedelbar krigsfara kvarstår värnplikten för den som inkallas till tjänstgöring, så länge behovet det kräver. Till följd av lyte, sjukdom eller liknande kan värnpliktig frikallas från värnpliktens fullgörande eller befrias därifrån under erforderlig tid. Jämväl i vissa andra fall må Konungen befria från värnpliktstjänstgöring helt eller delvis. De värnpliktiga skall tilldelas armén, marinen eller flygvapnet och — vid armén — truppslag och eventuellt även tjänst samt — vid marinen — flottan eller kustartilleriet ävensom — då Kungl. Maj:t så bestämt — förband. Denna indelning gäller sedan som regel för den värnpliktige under hela hans värnpliktstid. Värnpliktig skall inskrivas, och för dylikt ändamål är riket indelat i inskrivningsområden med en inskrivningschef och en eller flera inskrivningsnämnder. Värnpliktig är som regel skyldig att personligen inställa sig till inskrivningsförrättning det år han fyller 18 år. I fråga om de värnplik-

tigas utbildningstid gäller som huvudregel att värnpliktig är skyldig tjänstgöra 394 dagar. De som uttagits till underbefäls- eller underofficersutbildning är skyldiga att tjänstgöra en sammanlagd tid om mellan 414 och 540 dagar. Den som vid sjöbefälsskola avlagt sjökaptens- eller sjöingenjörsexamen eller erhållit avgångsbetyg från styrmans- eller maskinteknikerkurs och som tilldelats flottan är skyldig att utöver de grundläggande 394 dagarna eller, för underbefäl och underofficerare vid flottan, 444 respektive 540 dagarna fullgöra fortsatt tjänstgöring under 120 dagar. Värnpliktig som fullbordat, ägnar eller kommer att ägna sig åt sådana studier vid högre läroanstalt eller liknande som kan vara av gagn för krigsmakten må kunna åläggas att utöver soldat- och befälsutbildning fullgöra fackutbildning och facktjänstgöring samt att, utöver de grundläggande dagarna, fullgöra fortsatt tjänstgöring under högst 146 dagar. Sättet för fullgörande av tjänstgöring bestämmes av Konungen som jämväl äger i särskilda fall bestämma att tjänstgöringen skall fullgöras i annan än nyssnämnd ordning. Första tjänstgöring och tjänstgöring i en följd skall taga sin början före utgången av tredje året efter inskrivningsåret. Om Konungen med hänsyn till krigsberedskapen så prövar nödigt, må värnpliktig därjämte fullgöra en eller flera beredskapsövningar om sammanlagt högst 180 dagar. Då rikets försvar eller dess säkerhet eljest det kräver, må Konungen efter statsrådets hörande inkalla samtliga eller ett större eller mindre antal värnpliktiga. Anstånd med påbörjande av tjänstgöring må medgivas under vissa förutsättningar, bl. a. då sjömanshusinskriven värnpliktig är mönstrad å fartyg för utrikes fart och som på grund därav icke kan inställa sig. Tjänstgöringen skall dock börja senast det år under vilket den värnpliktige fyller 24 år, där ej Konungen finner synnerliga skäl för ytterligare anstånd föreligga. Inkallelse till tjänstgöring sker genom personlig order eller kungörelse eller, där Konungen så förordnar, på annat lämpligt sätt. Såsom laga förfall för inställelse till tjänstgöring skall, förutom de allmänna förfallen sjukdom, sittande i häkte, intagning i fångvårdsanstalt etc., för värnpliktig som är inskriven å sjömanshus dessutom vid inkallelse under krig eller vid utbrott av eller fara för krig räknas, att vara stadd på utrikes sjöresa. Det åligger dock den värnpliktige att så snart ske kan återvända till hemlandet och där omedelbart anmäla sig till tjänstgöring.

Några särskilda bestämmelser angående utbildningstiden för fartygsanställda värnpliktiga finns inte. Inte heller finns det några föreskrifter med syfte att åstadkomma en ur beredskapssynpunkt lämplig bemanning av den svenska handelsflottan, såvida man inte vill räkna dit stadgandet i den från den 1 juli 1961 gällande *mönstringsförordningen* att vid påmönstring inom riket å svenskt fartyg skall tillses, att besättningen, befälhavaren däri inberäknad, består till minst två tredjedelar av svenska medborgare eller medborgare i de nordiska länderna.

Historik

Med stöd av kungl. brev tillkallade chefen för marinen i november 1954 särskilda sakkunniga med uppgift att utreda frågan om handelsfartygs skydd, beväpning och utrustning i krig. De sakkunniga, som antog benämningen *samarbetskommittén örlogsflottan-handelsflottan*, avlämnade i maj 1955 vissa principförslag i ämnet. I samband med behandling av frågan om den personal, som erfordrades för bemanning av artilleriet å handelsfartyg, diskuterades huruvida tjänstgöring i handelsflottan under ett visst antal år borde — helt eller delvis — få tillgodoräknas som fullgjord värnpliktstjänstgöring. Kommittén hänvisade till att ett sådant system tillämpades i England och Holland och ansåg att problemet var av sådan betydelse att det borde nogga övervägas.

I *skrivelse* till Kungl. Maj:t den 21 april 1956 framförde *Sveriges redareförening och de ombordanställdas organisationer* liknande synpunkter. I skrivelsen framhölls att det ur beredskapssynpunkt var angeläget, att handelsflottan i händelse av krig fick behålla sin personal och att denna erhöll sådan militär utbildning, som gjorde den ägnad att delta i handelsfartygens försvar och skydd under krigstid. För sådan utbildning torde dock icke erfordras den långa värnpliktstjänstgöring, som föreskrevs i värnpliktslagen, utan en betydligt kortare tid. En sådan förkortning av värnpliktstiden skulle verka stimulerande till en bättre rekrytering men måste å andra sidan sammankopplas med krav på att vederbörande sjöman kvarstannade inom handelsflottan ett visst antal år, förslagsvis sju år efter värnpliktsålderns inträde.

Kommittén för sjöfartens beredskapsfrågor

I januari 1957 tillkallade chefen för handelsdepartementet särskilda sakkunniga för att verkställa bearbetning och komplettering av de framlagda riktlinjerna och förslagen angående handelsfartygens skydd, beväpning och utrustning i krig m. m. De sakkunniga antog benämningen *kommittén för sjöfartens beredskapsfrågor* och avlämnade i september 1958 sitt betänkande »Handelsflottans beredskap» (stencilerat). Sedan kommittén först behandlat frågor rörande handelsfartygens utrustning för beredskapsändamål — bestyckning jämte därmed sammanhängande förstärkningsarbeten, minskydd samt vissa anordningar i övrigt — tog kommittén upp till behandling spörsmålen angående handelsfartygens beredskapsbemanning. Av innehållet i denna del av betänkandet må följande framhållas:

För att handelsflottan skall kunna även i krig fullgöra sina viktiga uppgifter kräves, att å fartygen finns ej blott erforderliga försvars- och skyddsmedel utan även personal, som har en för handelsfartygens självförsvar läm-

pad utbildning. Denna personal, som skall utgöras av de ombord anställda sjömännen, måste således bibringas sådana kunskaper och färdigheter att de i krig kan handha olika medel för fartygs försvar och skydd. Sådan utbildning förekommer för närvarande icke i Sverige, och kommittén föreslår, att den kommer till stånd i följande utformning. Det är i och för sig önskvärt, att samtliga inom den svenska handelsflottan tjänstgörande svenskar är utbildade i handelsfartygsskydd. Å andra sidan är det inte rimligt att ge sådan utbildning åt det stora antal svenska medborgare, som endast under någon kortare tid ägnar sig åt sjömansyrket. Endast de som mera stadigvarande arbetar i yrket bör sålunda ifrågakomma. Till denna kategori skall hänföras de sjömän, som kan antas bli verksamma inom handelsflottan under en tid av minst sju år. På grund av behovet av fartygsskyddsutbildade sjömän är det icke rimligt avvakta, att sjömännen fullgör sju års tjänst inom handelsflottan, innan utbildningen påbörjas. Sedan de arbetat i sjömansyrket två år, bör de kunna tillfrågas huruvida de avser att stadigvarande ägna sig däråt i sammanlagt sju år och vid jakande svar uttagas till den särskilda utbildningen. Denna skall vara obligatorisk och utgöra en särskild form av värnpliktsutbildning om sammanlagt 90 dagar. De som icke kvarstannar i sjömansyrket under sju år skall, då anställningen till sjöss upphör, vara skyldiga att fullgöra värnplikts-tjänstgöring intill det sammanlagda dagantal, som gäller för huvuddelen av de värnpliktiga. Utbildningen skall differentieras med hänsyn till befäl och manskap samt upptaga i huvudsak följande ämnen: allmän militär utbildning, närförsvars- och säkerhetstjänst, skyddstjänst, skeppshaveritjänst, sjukvårdstjänst, silhuettigenkänning, artilleritjänst, artilleriteknisk tjänst, signaltjänst, mintjänst, taktik (konvoj-tjänst), radartjänst samt gymnastik och idrott. Sjömän som fullgjort dylik utbildning och fortlöpande utövat sjömansyrket i sammanlagt sju år skall vara befriade från skyldighet att fullgöra annan värnplikts-tjänstgöring. Beredskaps- och krigstjänstgöring skall vederbörande däremot vara skyldig fullgöra, därest så ur totalförsvarsynpunkt bedömes lämpligt. Därjämte skall gälla, att sjöfolk av denna kategori icke under sin yrkesverksamma tid ens tillfälligt berövas handelsflottan genom inkallelse till annan värnplikts-tjänstgöring än utbildning i handelsfartygsskydd. För sjömän som icke genomgått den ifrågasatta särskilda värnpliktsutbildningen tänker sig kommittén frivilliga kortare kurser om högst en vecka. För att uppehålla en reserv av yrkeskunniga sjömän som genomgått fartygsskyddsutbildning får sådana sjömän förbehållas handelssjöfarten även för en tid efter det de upphört att vara verksamma inom sjömansyrket, lämpligen under en tid av fyra år. Som en följd av de föreslagna reglerna kan man vänta ett ökat antal långtidstjänstgörande svenska sjömän inom handelsflottan ävensom att rekryteringen till handelsflottan stimuleras. Kommittén understryker emellertid, att rekryteringssynpunkten icke varit något huvudsyfte

för kommittén. Kommittén beräknar den årliga utbildningskontingenten till 1 600 sjömän.

Remissbehandling

Över kommittéförslaget avgavs efter remiss yttranden av överbefälhavaren, centrala värnpliktsbyrån, chefen för marinen, arbetsmarknadsstyrelsen, civilförsvartsstyrelsen, statskontoret, överstyrelsen för yrkesutbildning, sjöfartsstyrelsen, riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, Sveriges redareförening, Sveriges varvsindustriförening, Sjöassuradörernas förening, Svenska maskinbefälsförbundet, Svenska sjöfolksförbundet, Svenska stowardsföreningen, Sveriges fartygsbefälsförening och Svenska hamnförbundet. Sjöfartsstyrelsen har till sitt yttrande fogat utlåtanden från sjömanshusen i Stockholm, Göteborg, Malmö och Hälsingborg.

Syftet med kommitténs förslag hälsades vid remissbehandlingen över lag med tillfredsställelse. Ganska allmänt underströks med olika utgångspunkter betydelsen i skilda hänseenden av en förstärkning av den svenska handelsflottans beredskap och försvarsförmåga i ett krigsläge. Flertalet av de hörda myndigheterna och organisationerna godkände också kommitténs förslag till lösningar. Samtidigt kom emellertid från framför allt den militära sidan starkt kritiska invändningar på avgörande punkter till uttryck. De gällde bland annat det praktiska värdet av vissa av de av kommittén föreslagna åtgärderna. På en del håll uttalades även tvivel om möjligheterna att realisera betänkandet ur exempelvis ekonomiska och tekniska synpunkter. Den inställningen hade *överbefälhavaren*, som avstyrkte betänkandet helt, då han ansåg vissa av förslagen ur vapentekniska, ekonomiska och beredskapssynpunkter icke tillräckligt analyserade och avvägda för att kunna tjäna som slutligt underlag för beslut i ämnet.

Vad gällde kommitténs förslag om den personella beredskapen framhöll *överbefälhavaren*, att slutlig ställning därtill kunde tas först sedan pågående undersökningar om totalförsvarets personalbehov hade slutförts. Bland annat tillgodosåg inte betänkandet kravet att den värnpliktige skulle kunna ges kompletterande utbildning för att kunna användas för andra uppgifter inom krigsmakten eller inom totalförsvaret i övrigt. Över huvud taget syntes enligt *överbefälhavaren* systemet att låta viss anställning utanför krigsmakten kompenseras med lättnader i skyldigheten att fullgöra värnpliktstjänstgöring ej vara i överensstämmelse med värnpliktslagens mening.

Centrala värnpliktsbyrån framhöll också att en ändamålsenlig fördelning av tillgängliga personalresurser krävde att samtliga föreliggande och inom överskådlig framtid väntade behov vägdes mot varandra. Handelsflottans personalbehov borde sålunda inte bedömas separat.

Chefen för marinen tillstyrkte förslaget om särskild värnpliktsutbildning

för vissa sjömän men trodde, att den årliga utbildningskontingenten kom att bli mindre än kommittén räknat med. Vid ett genomförande av utredningens förslag kom större delen av det värnpliktiga sjöbefälet, som är en viktig del i både krigs- och fredsorganisationen, att bortfalla. Detta medförde att flottan måste tillföras annan värnpliktig personal att utbildas för ifrågakommande uppgifter.

Av de ombordanställdas organisationer, vilka alla ställde sig i huvudsak positiva till förslaget om särskild värnpliktsutbildning för sjömän, ansåg *Svenska maskinförbundet* de föreslagna villkoren för att vederbörande sjöman skulle få genomgå endast den kortare värnpliktsutbildningen något rigorösa. Med en kvalifikationstid av sju år blev det troligen bara ett mycket litet antal sjömän, som kom att genomgå denna.

1954 års utredning rörande totalförsvarets personalbehov

Efter samråd mellan cheferna för handels- och försvarsdepartementen överlämnades det av kommittén för sjöfartens beredskapsfrågor avgivna betänkandet jämte tillhörande remissyttranden till 1954 års utredning rörande totalförsvarets personalbehov. Utredningen avgav i mars 1960 ett särskilt utlåtande i ärendet under rubriken »Granskning av kommitténs för sjöfartens beredskapsfrågor förslag till beredskapsbemanning m. m. jämte utredningens förslag till åtgärder» (stencilerat). I utlåtandet fann utredningen det riktigt och angeläget, att handelsfartygens personal gavs ökade möjligheter att skydda sig själva och sina fartyg. Sedan utredningen uppehållit sig vid frågan om handelsfartygens beväpning, tog den upp spörsmålet om särskild värnpliktstjänstgöring för sjömän. Utredningen konstaterade, att vid ett genomförande av kommittéförslaget flertalet av dem, som hade fullgjort sju års tjänst inom svenska handelsflottan, icke skulle kunna efter 28 års ålder disponeras för användning inom totalförsvaret på annat sätt än genom uppskov för exempelvis verksamhet inom krigsviktig industri eller liknande. Utredningen kunde icke ansluta sig till en dylik lösning. Flottans värnpliktskontingent sammansattes med hänsyn till dels krigsrekryteringsbehovet, dels vad som därutöver erfordrades för fredstjänstens bedrivande. Flottan tilldelade sjömanshusinskrivna värnpliktiga användes företrädesvis för att tillgodose fredstjänstgöringsbehovet. Skulle visst antal sjömän tas från fredsorganisationen, måste de — enligt chefens för marinen remissyttrande — ersättas med lika många andra värnpliktiga. Yrkessjömannens fredstjänstgöring var sålunda ur försvarssynpunkt, närmast flottans beredskap och utbildning, icke någon bortkastad tid. Utredningen erinrade i sammanhanget, att marinens värnpliktiga får utbildning i skyddstjäst och tillade att, sedan kommittén avgav sitt betänkande, utbildningsmetoder och utbildningsanordningar vid flottan utvecklats väsentligt och nu torde fylla högt ställda krav på modernitet och effektivitet.

Därest emellertid särskild utbildning för sjömän skulle ifrågakomma — vilket utredningen i och för sig ansåg önskvärt — syntes den årliga utbildningskontingenten ej kunna beräknas till högre än 400 à 500 man. När det gällde uttagningen till en eventuell fartygsskyddsutbildning avstyrkte utredningen på anförda skäl den av kommittén föreslagna sjuårsregeln.

Med utgångspunkt från vad nu anförts uppställde och granskade utredningen olika alternativ för en särskild skyddstjänstutbildning för sjömän, vilken jämväl innefattade betjäning av luftvärnspjäser. Utredningen stannade för att en eventuell dylik utbildning borde ordnas enligt följande:

För att komma i fråga för den särskilda utbildningen skall vederbörande sjöman, i likhet med vad kommittén föreslagit, ha två års anställning inom den svenska handelsflottan. Uttagningen grundas på frivillig ansökan. Första tjänstgöring vid flottan bör för dessa sjömän omfatta tillsammans 274 dagar, fördelade i princip på 92 dagars rekrytskola och fartygsskyddsutbildning samt 182 dagars tjänstgöring i fredsbeftattning. Därefter skall följa repetitionsövningar, vilka fullgöres efter avslutad anställning i handelsflottan till ett antal av högst fyra, men i reducerat antal allt eftersom antalet anställningsår som yrkessjöman ökar. Avslutas anställningen under det trettiosjunde levnadsåret eller senare blir sjömannen helt befriad från repetitionsövningar. Dessa avses för omskolning till beftattning i arméns eller marinens krigsorganisation eller inom civilförsvaret. Yrkessjöman som efter sammanlagt minst sju års anställning i den svenska handelsflottan upphör att idka sjöfart överföres till handelsflottans personalreserv. Sjömanshusinskrivna värnpliktiga, tilldelade flottan men icke uttagna för fartygsskyddsutbildning, ges viss utbildning i passiva skyddsåtgärder, dvs. brandsläckning, läcktätning, röjning etc. Frivillig utbildning vid särskilda kurser kompletterar på sätt kommittén förordat.

Remissbehandling

Utredningens förslag gjordes till föremål för remissbehandling vid de myndigheter, som yttrade sig över kommitténs betänkande. Förslagen om handelsfartygens beväpning och om särskild värnpliktsutbildning för sjömän biträdades i allt väsentligt av *statskontoret*, *arbetsmarknadsstyrelsen*, *överbefälhavaren* samt *chefen för marinen* och *chefen för flygvapnet*.

Sjöfartsstyrelsen kunde emellertid icke tillstyrka en begränsning av utbildningskontingenten till mellan 400 och 500 man och ej heller förlängning, jämfört med det tidigare kommittéförslaget, av värnpliktstiden för sjömän. Även *Sveriges fartygsbefälsförening* tillstyrkte genomförandet av sjöfartsberedskapskommitténs förslag. Detsamma gjorde *Svenska sjöfolksförbundet* med hänsyn till de intressen förbundet hade att företräda. *Svenska stewardsföreningen* biträdde i och för sig sjöfolksförbundets yttrande men ville det

oaktat tillstyrka utredningens förslag, samtidigt som föreningen uttalade en förhoppning om att en verksamhet i enlighet med framlagda förslag snart igångsattes. *Sveriges redareförening* föreslog en differentiering av värnpliktsutbildningen för sjömän av innebörd, att vissa sjömän skulle genomgå särskild militärutbildning för yrkessjömän, vissa utbildas helt för örlogsflottan och vissa befrias från all militärutbildning, så länge de kvarstod i yrket. För dem som fullgjort sju års tjänst i handelsflottan borde enligt *Rederiföreningen för mindre fartyg* ingen ytterligare värnpliktsutbildning förekomma.

Årets statsverksproposition

I bilaga 12 till statsverkspropositionen till innevarande års riksdag omnämnes, att det av kommittén för sjöfartens beredskapsfrågor avlämnade betänkandet rörande handelsflottans beredskap efter remissbehandling och därpå grundad prövning inom handelsdepartementet icke ansetts böra läggas till grund för proposition i ämnet. Med hänsyn till numera tillgängliga uppgifter synes hela frågan om handelsflottans beredskap böra ses i samband med andra frågor rörande materiel- och personalbehov för totalförsvaret, vilka är under utredning. Bland annat har Kungl. Maj:t i december 1960 uppdragit åt överbefälhavaren att förutsättningslöst undersöka, huruvida vissa luftvärnspjäser, vilka angivits utan kostnad kunna ställas till handelsflottans förfogande, bör utnyttjas inom totalförsvaret och i så fall för vilka ändamål de lämpligast bör avses.

Utskottet

Förevarande motioner syftar bland annat till att värnpliktiga anställda å handelsfartyg måtte erhålla utbildning i försvar och skydd av fartygen i krigstid.

Värnpliktslagen föreskriver beträffande de värnpliktigas utbildningstid som huvudregel, att de värnpliktiga är skyldiga att tjänstgöra 394 dagar. För vissa grupper, i huvudsak värnpliktiga som uttagits till befäls- eller underofficersutbildning eller som genomgått särskild civil utbildning, är tjänstgöringsskyldigheten utsträckt. Konungen kan därjämte, om med hänsyn till krigsberedskapen så prövas nödigt, ålägga värnpliktig att fullgöra en eller flera beredskapsövningar om sammanlagt högst 180 dagar. Beträffande innehåll i utbildningen finns för närvarande inte några bestämmelser, som föreskriver, att värnpliktiga anställda inom handelsflottan skall bibringas sådana kunskaper och färdigheter, att de i krig kan handha olika medel för handelsfartygens försvar och skydd.

I ett av kommittén för sjöfartens beredskapsfrågor i september 1958 fram-

lagt betänkande »Handelsflottans beredskap» föreslogs emellertid särskild utbildning i handelsfartygsskydd för yrkessjömän, vilken med hänsyn till syftet med utbildningen och de färdigheter som den avsåg att förmedla borde anses som en särskild form av värnpliktsutbildning. Denna skulle meddelas de sjömän som mera stadigvarande ägnade sig åt sjömansyrket samt omfatta en tid av 90 dagar. Sjömän, som fullgjort sådan utbildning och fortlöpande utövat sjömansyrket i sammanlagt sju år, skulle vara befriade från skyldighet att fullgöra annan värnpliktstjänstgöring. Sjömän, som däremot icke varit verksamma i handelsflottan under så lång tid, skulle, då anställningen till sjöss upphörde, vara skyldiga att fullgöra vanlig, längre värnpliktstjänstgöring med avdrag för den tid de genomgått den särskilda utbildningen. En utförligare redogörelse för innehållet i kommitténs förslag har lämnats i det föregående.

I förevarande motioner framhålles vikten av att besättningarna å handelsfartygen erhåller sådan utbildning, som gör dem skickade att delta i fartygens försvar och skydd under krigstid. Motionärerna har därför hemställt om sådana ändringar i gällande värnpliktsförfattningar, som föranledes av ett genomförande av kommitténs förslag.

Som framgår av den ovan intagna redogörelsen har vid remissbehandlingen av kommitténs förslag framför allt från militärt håll starkt kritiska invändningar kommit till uttryck på avgörande punkter. Förslaget har i anledning därav varit föremål för granskning av 1954 års utredning rörande totalförsvarets personalbehov, varvid utredningen förklarat sig icke kunna förorda kommitténs förslag om väsentligt avkortad militär utbildning med hänsyn till det totala försvarets behov av personal och betydelsen av dennas användbarhet för flera olika slag av uppgifter i krig.

I statsverkspropositionen till årets riksdag har chefen för handelsdepartementet meddelat, att kommitténs förslag efter remissbehandling och därpå grundad prövning inom departementet icke ansetts böra läggas till grund för proposition i ämnet. Hela frågan om handelsflottans beredskap borde nämligen med hänsyn till numera tillgängliga uppgifter ses i samband med andra frågor rörande materiel- och personalbehov för totalförsvaret, vilka är under utredning.

Utskottet finner för sin del inte skäl att intaga annan ståndpunkt till kommitténs förslag än departementschefen gjort och kan följaktligen icke biträda motionsyrkandet. Emellertid vill utskottet understryka önskvärdheten av att de å handelsfartygen anställda erhåller sådan utbildning, att de effektivt kan handha fartygens försvars- och skyddsmedel i krigstid. Det är därför angeläget, att denna fråga tas upp till behandling i samband med det utredningsarbete, som enligt statsverkspropositionen pågår. Denna utskottets uppfattning torde böra bringas till Kungl. Maj:ts kännedom.

På grund av vad utskottet sålunda anfört får utskottet hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 503 och II: 588, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad utskottet anfört.

Stockholm den 28 februari 1961

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Strand, Nils Elowsson, Axel Svensson, fru Hamrin-Thorell, fru Carlqvist, fru Svenson, fröken Nordström och herr Virgin; samt

från andra kammaren: herrar Anderson i Sundsvall, Nilsson i Göteborg, fröken Wetterström, herrar Odhe, Wahlund*, fröken Sandell, herrar Carlsson i Huskvarna* och Carlsson i Göteborg.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering

Reservation

av herr *Nils Elowsson*, som ansett att det avsnitt av utskottets yttrande, som börjar med orden »Utskottet finner» och slutar med orden »Kungl. Maj:ts kännedom», bort ersättas med text av följande lydelse:

»Utskottet delar denna departementschefens uppfattning. Ett genomförande av kommitténs förslag skulle nämligen medföra betydligt ökade risker för våra handelsfartyg under krigstid; detta även i fall Sverige kunde bevara sin neutralitet.

Speciell utbildning av handelsflottans personal för deltagande i strid förutsätter åtgärder för handelsflottans beväpning, åtgärder som kan väntas bli tagna till intäkt för en sänkning utan föregående varning, varför redan ett beslut om särskild vapenutbildning av handelsflottans personal skulle bryta den allmänt rådande uppfattningen i alla länder, att neutralt handelsfartyg inte får vara beväpnat till självförsvar. Man komme nämligen helt visst att från krigförande parts sida säga, att man övar inte personalen för strid, om det inte är meningen att den också skall strida, och redan ett beslut om värnplikt av detta slag skulle sålunda göra vårt lands neutralitet miss-tänkt.

Eftersom vi i Sverige icke utesluter möjligheten av att kunna bevara vår

netutralitet även under ett eventuellt framtida krig, kan man ej, så som kommittén gjort, göra jämförelser mellan vårt land och länder, vilka måste räkna med att obönhörligt bli indragna i kriget redan från början och vars handelsfartyg i så fall äger rätt till beväring.

Däremot anser utskottet, att övning i sådana skyddsåtgärder, som behöver vidtagas på grund av exempelvis brand eller minsprängning, bör förekomma.»